

A választmány jelentése az Egyesületnek 1912. évi működéséről.

Tisztelt Közgyűlés!

A mindennapi bölcsesség megtanulja a fizikai világ törvényeit s megnyugszik azok változhatatlanságában, de nem akarja vagy nem szereti érteni, hogy az erkölcsi életnek is vannak változhatatlan törvényei, melyek éppen olyan szigorúsággal uralkodnak fölöttünk, csak hogy nem mutatkoznak minden kicsinyiségben és nem mindig kézzel foghatóan. Az élet kérlelhetetlen logikával kormányozza magát, bizonyos, mint a gondviselés és állandó mint a szeretet, tehát megtorolja a mulasztásokat és megjutalmazza a munkát. Az elkapatott kor és ember egyaránt a *mának* él, de Egyesületünk a jövőre gondol s a multon épül. Számadásával ugyan a *mának* szolgál, de ezzel is a multat s a jövőt hidalja át. Nem elég egyesületi életünk külsőségeit számolni föl, létünk alapjait és fejlődésünk biztosítékait is számon kell tartanunk. Ki tudja megmondani, hogy a bokrétáját nyílásában fönnhordó szőlővirág mely pillanatban válik fürtté, mikor megfordul, mert a termés ígérete lehúzza? Dante, égi vezetője nyakát átkarolva, még csak nem is sejtette, hogy egy alig érzett mozdulattal a borzalmas Disztól a dicsőséges Isten szép világa felé fordult. Életünkben, ha még oly gondosan vizsgálódunk is, tudjuk-e, hogy Vergiliusz mikor fordul meg velünk? E misztikum kutatása helyett gyümölcsözőbb, ha magunkat ellenőrizve, cselekedeteinket bírálva, jövőnkre függesztett bizó szemmel végezzük dolgainkat. Egyesületünk utolsó tíz esztendejében is ilyen misztikus fordulat történt. Az 1903-iki állapot szerint az anyaegyesületnek igen kevés tagja volt s az egyesület szervei között összehangzó működést hiába kerestünk. Gyűjteményeink sinylődtek, az Egyesület nimbusza megcsappant, szervei elhalóban voltak, szakosztályait egyoldalúan, tehát az egész szervezet terhére táplálta. Míg ma tagjaink száma megnőtt s az Egyesület működését mind több művelt hazafi érdeklődése kíséri. Gyűjteményeink gazdagodása, munkásságuk eleveensége és hatása, elhelyezések részben megoldva, részben megoldás elé állítva, rendszerök és szervezetök tisztázva levén, az Erdélyi Múzeum nemcsak fogalom, hanem valóság és élet. Két szakosztályból négy lett s mindenik értékes munkát végez a tudományban és a társadalomban.

Vándorgyűléseinkkel fölvertük Erdély nagy városainak s a köröttük élő vidéknek érdeklődését s megszereztük rokonszenvét. Székelyünkön sorozatos és rendszeres előadások tartásával, gyűjteményeink és kiállításaink megnyitásával, társadalmi és emberbaráti intézményeinkkel szolgáljuk hivatásunkat; folyóirataink és kiadványaink messze földre hordják szét munkánk eredményét és itthon és kint szoros viszonyt kötnek köztünk és a velünk rokontörékvésű intézmények között.

Igazán fölösleges lenne kutatni, hogy ez a fölemelő változás melyik percben történt, elég megállapítani azt, hogy Egyesületünk Erdély- és Magyarország tudatában számba veendő tényező lett. E valóságban azt is meg kell látni, hogy a múzeumi gondolatnak társadalmi képviselőre szüksége van s hogy a társadalom megnyugvással tömörül a Múzeum köré, melytől nemzeti erősödése, szellemi haladása és ezzel művelődése irányítását joggal várhatja.

Az Egyesületnek e szerencsés föllendülése azonban nemcsak hálára kötelez Erdély társadalma és az ország kormánya iránt, hanem őszinteségre is, hogy mind magunk megismerhessük magunkat s mások is megláthassák, miben kell bennünket támogatni. Ez a jelentés az elfolyt év történetének összefoglalásán túl, egyesületi életünk egyenletes és összehangzó működése feltételeiről is beszámol.

Egyesületünk kormányzását a múlt évi közgyűlés ugyanarra a választmányra bízta, mely az átalakulás munkáját eredményel intézte, mindössze annyi változással, hogy lemondott ügyészét, dr. Menyhárt Gáspárt köszönete és elismerése jeléül választmányába beváltasztotta. Tisztviselői karában csak két változást tett; Czikmántory Ottó, az ügyvédi kamara elnökét ügyészévé választotta s ideiglenesen viselt főtitkári állásában a jelentéstévőt a ciklus hátralevő idejére megerősítette. A választmány a lemondott dr. Persián Kálmán helyett Valentiny Antalt választotta meg. A távozó munkatársunk iránt kifejezett elismerés és a helyébe lépő utódot fogadó bizalom e személyi kérdésnek szerencsés megoldását jelentik. Azonban már itt meg kell jegyezni, hogy ezzel a titkári irodának csak személyi ügye van elintézve, de a súlyosabb, dologi megoldás, még várat magára. A titkári iroda forgalma az egyesülettel együtt megnőtt. Mivel a választmány az ügyrend utasításai megtartása fölött szigorúan őrködik, a központi intéző szerv, a titkári hivatal, fokozottabb tevékenységre van kötelezve. Mivel az öt tár és a négy szakosztály működése állandóan serényebb, természetes, hogy az irodának is állandóan több dolgot ad; mivel tagjainkkal és a hozzánk csatlakozó rokon intézményekkel való kapcsolatunkat s összeköttetésünket gondosan ápoljuk s mivel ily irányú munkásságunk is folytonosan mélyül: a titkári iroda egyre nagyobb és tömegesebb munka elé van állítva. Természetes, hiszen a mi egyesületi életünk csak az évi rendes keretekben is megtízszereződött, hiszen az így növvő forgalom a keze-

lés pontosságát és gyorsaságát is követeli. Örvedetes, hogy már erről is beszámolhatunk, de szükséges, hogy a kérdést megoldjuk. A titkári iroda az év folyamán a választmánynak tíz rendes ülésén 209 jegyzőkönyvi határozata alapján 385 ügyiratot intézett el.

Gyűjteményeink gondján, szakosztályaink ügyein kívül különös gondot fordítottunk összeköttetéseink ápolására és alapításunk igényeinek terjesztésére. Hivatkozva a tárak és szakosztályok jelentéseire, az egyesületi életnek ide vonatkozó jelenségeit röviden a következőkben soroljuk föl. A közművelődési és tudományos törekvéseket támogatandó, részint saját kiadványainkból, részint könyvtárunk fölös munkáiból és egyes tagjaink adományából tekintélyes anyagot osztottunk szét. Vajdahunyadi vándorgyűlésünk alkalmával tett ígérletünk beváltásaképpen a vajdahunyadi Polgári Olvasókörnek több mint 400 kötet és füzet könyvet, továbbá a Vasgyári Otthonnak 27 kötet természettudományi kiadványt, a polgári leányiskolának 17, a dévai tanítóképző-intézetnek 57, a piskii magyar olvasókörnek 16, a gyalári magyar olvasókörnek 24 kötetet, a vándorgyűlés emlékkönyvéből a szászvárosi ref. Kuun-kollégiumnak 70, a dévai állami tanítóképző-intézet és a dévai főreáliskola ifjuságának 65—65, a városi tanácsnak s vajdahunyadi vendéglátóinknak és az ünnepély rendezőinek 1—1 példányt küldöttünk meg. Ha még magunkkal vitt ismertető füzetjeinket is főlszámítanók, mintegy ezer könyvet hagyunk Vajdahunyadon és környékén, hogy törekvéseinket és eredményeinket hirdesse. Zólyom városa könyvtára részére kiadványaink közül 20 kötetet, az aradi Ereklve Múzeum részére az 1848—49-iki proklamációk és nyomtatványok duplumaiból 42 darabot, a tordai közművelődési háznak 218 műnek 328 kötetét; a nagyenyedi Bethlen-kollégium tanári könyvtárának kiadványaink hiányzó köteteit, az abrudbányai állami polgári fiúiskolának eddigi kiadványaink sorozatát küldöttük meg s jövőre meg fogjuk küldeni folyóiratainkat, évkönyveinket, népszerű kiadványainkat. A dévai tanítóképző-intézet részére történelmi és régészeti kiadványaink egy sorozatát engedjük át, ezenkívül hazai tudományos és közművelődési egyesületeinknek, intézeteinknek cserében vagy pótlékul számos esetben küldtük meg kiadványainkat. A Szepesmegyei Történelmi Társulattal pedig állandó csereviszonyt kötöttünk. Ime rövid egy esztendő alatt mennyi alkalom kínálkozott arra, hogy kötelességünket örömmel teljesíthessük. Itt említtem meg, hogy kiadványaink eladásából befolyó szórványos bevételeinket ezután az alaptőke gyarapítására fogjuk fordítani.

Ezek a szétrepülő nyomtatványok csak úgy hirdették, hogy a magyar közművelődés munkájában részt kívánunk venni, mint tagjaink, kik különféle alkalmakkor Egyesületünket képviselték. A FMKE-nek Iglón, aug. 20-án tartott közgyűlésén, a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók veszprémi vándorgyűlésén, a M. Földrajzi Társaság debreczeni közgyűlésén, a Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat közgyűlésén, Hubay Jenő jubileumán, Bod Péter emlékünnepeán, a szombathelyi műtörténeti kiállításon, Koch

Antal jubileumán, a Brassai emlékűnnepen s más közművelődési ünnepeken mindenütt résztvett, elküldötte képviselőit, hogy a közművelődés terén együtt működők benső szövetségét erősítse, koszorúit, hogy az érdem előtt meghajthassa zászlaját, üdvözlő sorait, hogy együttérzését kifejezze. Koch Antal jubileuma kedvező alkalmul kínálkozott arra, hogy egykori igazgatója iránt kötelel elismerését és háláját megtisztelő formában fejezhesse ki. Bizonyára fölemelő tudat éreznünk azt, hogy közművelődésünk ünnepe és kiváló embereink megtisztelésében részt vettünk, de az ünnepi zaj és hangulat hamar eloszlik, másnemű tevékenységre is szükség van, hogy föladatunkat betölthessük.

A milyen szívesen vettünk részt mi mások ünnepe, éppen olyan szívesen jelentek meg közművelődési munkánkban osztályos társaink ott, a hol mi gyújtottunk fáklyát: Kolozsvárott kiállításunkon és múzeumainkban, szakosztályaink ülésein és előadásain, Gyulafehérvárott, a hol ez évi vándorgyűlésünket tartottuk. Talán ismétlés, de nem fölösleges, megemlíteni, hogy városunk életében nemcsak hiányt pótolunk, hanem valósággal szükség van ránk. Ha színvonal és változatosság tekintetében egyformán kiváló munkásságunk mérlegelése szóba kerülne, megnyugodhatnánk a várható eredményben. Vándorgyűléseink becsülete egyre gyarapszik, mire a gyulafehérvári kitűnő biznyság. Vendéglátó városunk és vendégeink részéről egyaránt kedves és hálára kötelező szíveséggel, barátsággal és rokonszenvvel találkoztunk. Gyűlésünk fényét a város közönsége, súlyát annak múzeális intézményei és jelentőségét a képviselőikkel kiténtető egyesületek, hatóságok és intézmények egyaránt emelték. Gróf Majláth Gusztáv ő kegyelmessége igaz és őszinte hálára kötelezett bennünket azzal, hogy ünnepi közgyűlésünk elnökségét elvállalni és vezetni kegyes volt. Egyesületünket valóban feltűnő módon tisztelte meg, nemcsak azzal, hogy alapító tagjaink sorába lépve, magas méltósága és nemes egyénisége díszével tüntette ki törekvéseinket, hanem azzal, hogy egyháza kincseit és könyvtára ritkaságait ez alkalomra külön kiállításban mutatta be. Ime nemcsak meg akarta tisztelni Erdély első tudományos egyesületét, hanem meg is értette annak törekvéseit s azok előmozdításában méltó részt kért magának.

Egyesületünk sokkal hálásabb, a Kegyelmes Úr sokkal szerényebb, minthogy e beszélő cselekedetek megállapításával még udvarias szólamokra is szabad volna gondolnunk. A vándorgyűlés emlékkönyve részletesen ismerteti annak lefolyását és közli az ott elhangzott beszédeket és előadásokat. A köszönet és elismerés szava egyenkint és minden szerzett érdemért ott van helyén, itt elég legyen megemlíteni, hogy ez a vándorgyűlés különösen múzeális tekintetben a legtanulságosabbak és eredményesebbek egyike volt. A régi Apulum helyén föllállított múzeumban a római történet és művelődés emlékeit dr. Cserny Béla mutatta be. Ez a múzeum a művelődés folyamatosságát bizonyítja. Az építkező római kolóniában a műveltség hordozóját, a múzeumban a város mai

művelődési törekvéseit és igazgatójában e gondolatnak avatott képviselőjét kell látnunk. S az alapvető mult s a ma dolgozó jelen között a műveltség folyamatosságáról mennyi emlék száll felénk. Gyönyörűséges székesegyháza, melynek művészi szépségeit és történeti titkait Möller István tanácsos ismertette, szintén a művelődés folytonosságát hirdeti. A műveltséget hordozó egyház, mely a bazilikát emelte, s a templomot restauráló nemzet, mely a nagy emléket megbecsüli és helyreállítja — ugyanazt a nemes munkát végzik. A székesegyház műrégészeti és műipari kincsei s a Batthyaneum könyvtára, a melyeknek leíró katalógusát dr. Szentiványi Róbert és Lestyán József, a gyűjtemények igazgatói, ez alkalomra elkészítették, megint csak a művelődés folytonosságára tanítanak. Vándorgyűléseink egyikén sem éreztük múzeumi jellegünket annyira kidomborítva, mint itt. Az erdélyi híres vendégszeretet mindenütt kedves vendéglátónk volt, a fejedelmi város lakosságáé is, de a fejedelmi város multjának s jelenének műzeális fénye olyan harmóniában olvadt föl, melyet egyhamar nem feledhetünk.

Vándorgyűlésünk előkészítéséért dr. Török Bertalant, az alsó-fehervármegyei történeti és régészeti társulat elnökét, egyesületünknek egyik legrégebb és legbuzgóbb tagját illeti köszönetünk; annak rendezéseért legyen szabad Novák Ferencz polgármester s dr. Roska Miklós és Újhelyi Béla tanácsos urak érdemeit kiemelni és megköszönni. Örömmel jegyezzük föl, hogy munkánkban a tanuló ifjúság is részt vett, mire követendő példát a nagyenyedi ref. kollégium tanítóképzője adott. A gyulafehérvári társaság harmadnap Zalatra rándult, hol lekötelező, örvendő szives vendégszeretet mellett igen kedves alkalmat nyertünk e derék város közönsége és intézményei, művelődési hajlamai és magyar műveltsége megismerésére, tehát megszeretésére is. A vándorgyűlésnek beszédes hatását Torda városa hamarosan megállapította, midőn arra kérte Egyesületünket, hogy következő vándorgyűlését közművelődési háza felavatásakor Tordán tartsa meg.

Mióta, hogy úgy mondjam, Erdély szívében élünk, illetőleg mióta az Alapító szelleméhez megtértünk, mindig van valami alkalmunk szélesebb körben való dolgozásra. Bod Péter születésének 200 éves fordulóján tartott emlékünnepeben részben Gróf Mikó Imre úttörő munkáját ismerhettük föl, csak úgy, mint abban a mozgalomban, mely Benkő József síremléke és emléktáblája fölállítására indult meg. A nagy álmodó, Bod Péter álmai csodálatos módon teljesültek, a nagy gyűjtő munkáját ma mi és más intézmények végzik, de mi ezenfelül kötelességül ismertük, hogy a ma még jeltelen sír és köznapi szem előtt jeltelen ház kőbe vésett nevét hordhassa. Benkő emlék-bizottságunk a gondolatot fölvető és évek óta buzgón és eredményesen képviselő, Péterffy Tamás és Barabás Endre eredményes munkálkodása után a kegyeletes terv megvalósítása előtt áll. Az Egyesület gróf Mikó Imre könyvéből ötven példát bocsátott a bizottság rendelkezésére, a mivel Benkő és Mikó emlékét egyaránt megbecsülhette.

Egyesületünk külső történetéhez tartozik megemlékezni azokról, kiket jó sorsuk vagy végzetök közülünk ez év folyamán kiszóltott. Gróf Eszterházy Jánosné, a Mikó-nemzetség utolsó tagja elhunyt. Benne az utolsó szívet vesztettük el, mely Alapítónk keblén tanult meg Egyesületünkért lelkesülni s az utolsó szál pattant el, mely bennünket az alapítás jelenéhez fűzött. Úgy rémlik, mintha a Mikó-nemzetség címerét ideje volna visszafordítani, nem a köztörvények szerint, hanem abban a gondolatban, hogy sem a név, sem a nemzetség emléke nem halhat meg addig, míg fölötte egy nemzet kegyelete virraszt. Alapító tagjaink közül kövesdi és brenhidai báró Huszár Károly, dálnoki Gaal Gyula és Nemes Endre elhunytát fájdalmasan vettük, mivel Egyesületünk gondját velünk megosztották s céljait előmozdították. Br. Huszár Károly családi levéltára, melyet gondozásunkra bízott, méltó hirdetője marad érzésünk és törekvésünk közösségén kívül buzgóságának és hazafias érzésének. Székely Miklóst, Székely Doby Gézát és dr. Anka Aurélt rendes tagjaink közül vesztettük el. Érdemes és hasznos életű folyásában a közügyet szolgálván, halálukkal Egyesületünk is érzékeny veszteséget szenvedett. Választmányunk minden esetben gondoskodott részvételünknek megfelelő nyilvánításáról. Hangay Oktávot, egyesületünknek egyik igen buzgó és törekvéseinknek egyik igen munkás tagját nyugalomba készülése alkalmával abban a jó reménységben búcsúztattuk el, hogy támogatását és szeretetét meg fogja őrizni Egyesületünk iránt.

A távozók helyét az érkezők foglalják el. Egyesületünk veszteségeit új alapító tagjaink iparkodnak feledtetni. Farkas Ödön úr, budapesti háztulajdonos és Gregor Anna, a jótékonyságáról ismert úrnő alapítványuk, Kiss Elek sárospataki tanár, b. Szentkereszthy György és b. Szentkereszthy Györgyné, Kornis Klementina grófnő a gyűjtemények részére tett ajándékozásuk alapján választottak meg. Ugyanis báró Szentkereszthy Györgyné a br. Szentkereszthyek hosszúaszói levéltárát, br. Szentkereszthy György a kihalt sepsiszentiványi br. Henter-családnak rég tulajdonába jutott levéltárát bízták örök letét gyanánt az Egyesületre.

Lendvay E. János úr, Egyesületünk régi barátja és állandó támogatója, korábban tett alapítványát az idén is 1000 koronával növelte. Ilyen módon a Lendvay-alap ma 6690'83 kor. tesz ki. Ha nem benső öröm szólana az újabb adományért köszönetünk szavaiban, bizonyára nehezen találánánk újabb formulát, annak itt is ismételt kifejezésére.

Örömmel jelzem, hogy a felénk forduló figyelemnek és a bennünket támogató törekvésnek, sőt a rajtunk csüngő szeretetnek is számos jelével találkozhattunk. Tinkovai Matskásy István és Pál urak régi és nagy múltú családjuk levéltárát nálunk helyezték el. Ez nemcsak családi levéltáraink, hanem az általuk képviselt történelmi anyag is jelentékeny gyarapodását jelenti. Br. Jósika Aladár a Jósikák magyarfenesi levéltára kiegészítésére a Fenesen rekedt, főként levelezést tartalmazó irományokat; a rettegi ref. egy-

ház az I. Rákóczi György-féle Öreg Graduált tette le nálunk, Kiss Elek pataki tanár nagybecsű közet- és kövület-gyűjteményt aján-dékozott ásványtárunknak; a M. N. Múzeum a Delhas-féle pénz-gyűjtemény duplumait, a Szépművészeti Múzeum az állam részére vásárolt modern képeknek tekintélyes sorozatát engedte át múzeu-munknak. E nagyjelentőségű elhatározások felsorolását a gr. Kornis-család levéltára letétele zárja be. Nem azért emeljük ki, mert a családi levéltárnak Szentbenedeken őrzött kisebb fele, mely ide 1909-ben került, vált általa teljessé, hanem azért, hogy e családi levél-tár elhelyezéséhez sajátos körülmények fűződnek, a mennyiben az itt szóban forgó levéltár legelőször is itt Kolozsvárott, 1882 óta ma g az Országos Levéltárban volt letéve; tehát Egyesületünk levéltára bizalom tekintetében az Országos Levéltár mellé emelkedett.

Ezekon kívül, miként az egyes táruk jelentéseiből részletesen kitűnik, magánosok és hatóságok, intézetek és testületek ez év folyamán is lekötelező és hálánkra érdemes módon fordultak felénk szeretettel és bizalommal. Jelölül annak, hogy a mi nemes közön-ségünk a múzeumot nemcsak megismerte, hanem meg is szerette. Városunk, Kolozsvár, félszázados ünnepünk alkalmával hozott hatá-rozata végrehajtásaként, az idén utalta ki a segély első évi rész-letét, 250 koronát. Legyen szabad végül utalnom arra a segítő és szerető gondra, melyet az állam részéről tapasztaltunk. Növény-tárunk és botanikus kertünk a földmívelési Miniszter úr részéről valóban nagyértékű és érdeme szerint eléggé nem mérlegelhető adományban részesült. Az erről szóló részletes jelentésből csak azt kell különösen kiemelni, hogy az adományban herbáriumi és botanikai osztályunk mintegy második alapítását láthatja. Az állami rendes segély összege 30.400, az erdélyi műkincsek vásárlására engedélyezett segély összege 15.000 K emelkedett. Az emelkedő segélyösszeg megosztási arányát az első miniszteri rendelet s az időközben tett intézkedések alapján határoztuk meg. Az „Erdélyi Múzeum“ az idén is 1000 K segélyben részesült, s a jog- és tár-sadalomtudományi szakosztály részére 8000 K engedélyezett.

Ezek a számok nagyon beszédesek, ha a nyolcz évvel ez-előtti államsegély adataival állanak szemben. Beszédesek akkor is, ha különböző irányú működésének eredményeivel állítjuk szembe, de még inkább, ha teendőink szerint mérlegeljük azokat. A hala-dás kétségtelen és örvendetes, de ennek megállapításával egyúttal az is kiténik, hogy sokféle irányuló működésünkhöz mérten kevés és a tőlünk végzendő feladatokhoz mérten elégtelen.

Az Egyesület rendes jövedelme még mindig a pénzügyi egyensúly helyreállítása érdekében tett intézkedés alapján oszlik meg. Minden szervünk sínyli a 20%-os levonást és e miatt egyik sem fejtheti ki erejében rejlő tevékenységét. A gyűjtemények ré-szére engedélyezett állami segély ha nem háritott is el minden nehézséget, de könnyített korábbi szorongó helyzetén. A központi igazgatás és a szakosztályi működés azonban saját erőnkre vagy erőtlenségünkre kénytelen támaszkodni. E miatt sem az egyesület társadalmi kiépítése, sem a szakosztályok irodalmi tevékenysége

terén nem tudunk annyit végezni, mint tudnánk és kellene, Szakosztályaink folyóirataikkal és kiadványaikkal anyagi szűkösségük következtében nem boldogulhatnak, mivel régi és szűk keretökben sem a tudomány kivánságait nem tudják kielégíteni, sem munkájuk helyes megosztására nem tudnak törekedni. Gyűjteményeink anyagának közzétételére egyelőre nem is gondolhatunk, legszükségesebb kiadványainkat (Évkönyv, Emlékkönyv) pénzügyi egyensúlyunk kockázatával adhatjuk csupán ki. Ilyen viszonyok között egyes szakosztályaink tagsági illetményei évekre elmaradnak, egyes szakosztályaink állandó hiánynyal küzdenek. Kísérleteink félúton rekednek meg s minden érdemleges vállalkozás és gondolat születése pillanatában meg is hal. Pedig nálunknál senki jobban nem érzi, hogy az erdélyi történet és irodalom emlékeinek közzétételével nemzeti munkát végezhetnénk, hogy ez nyelvünk, társadalmi működésünk ismeretére és hagyományaink mélyítésére annál szükségesebb volna, mert ezek nélkül a fővárosi, nyugat felé elsimuló művelődési áramlat nemzeti táplálékában szenved. Földünk és fajtánk ismerete, kincsei, kultusza és hagyománya, gazdasági és szociális állapota bizonyára fontos teendőket rónak ránk, a melyek végezetlenül maradnak. Helyzetünket őszintén föltárván, bizalommal fordultunk a közoktatásügyi Miniszter úrhoz irodalmi és tudományos törekvéseink támogatása érdekében. Reményünk lehet, hogy végül ily irányú működésünk is figyelemben részesül, mivel alig lehet elképzelni, hogy míg régi, megerősödött és maguk lábán is megálló intézmények és vállalkozások segélyben részesülnek, a mi tudományos folyóirataink, irodalmi vállalataink fokozottabb mértékű segítséget ne kapjanak. Elvégre a nemzeti művelődés és irodalom nem lehet csupán Budapestre központosítva.

Az Egyesület föltűnést keltő munkássága szűkebb hatáiraikon túl is érdeklődést keltett s mindazok, a kiknek tisztében áll akár hivatalos, akár magán kiadványaik — vagy vállalataik megbízhatóságát és teljességeit biztosítani, már mind hozzánk, mint legilletékesebb fórumhoz fordulnak. Az idők jele, hogy míg annak idején a Pallas Lexicon meglegedett egy velünk közelebbi összeköttetésben nem álló írónak és rendszertelen cikkecskéjével, a készülő Révai Lexicon szervezetünk és alkotmányunk, működésünk és munkásságunk ismeretének pontosságára törekedett. Hazai intézményeink közül az Orsz. Közp. Statisztikai hivatal, az Athenaeum és a Franklin-Társulat, külföldiek közül a Justus Perthes gothai, P. Neff, lipcei, M. Perles bécsi cégek kértek ismertető, pótló és kiegészítő adatokat. Vidéki társulatok és magánosok szervezetük és kezelésük, programjuk és gyűjteményeik mintáját nálunk keresik és örömmel állapíthatjuk meg, hogy néhányan meg is találták. Könyvtárunk és régiségtárunk kifelé való hatása jótékonyan érzik éppen az erdélyi gyűjteményeken. A rokon-társulatok föllendülésében is meg kell ismernünk azt az eleven erőt, mely tőlünk indult ki. Régiségtárunk vonzókörébe e vidéki gyűjtemények ama kapcsolat által kerülnek, mely velük igazgatónkat, mint a

Múzeumok és Könyvtárak országos felügyelőjét, hivatalosan is összefüzi; könyvtárunknak általánosan elismert rendje és fölszerelése pedig a példa erejével hat. Régiségtárunk különben folyóiratával tudományos téren is szorosabb viszonyba lép velők s nemcsak velők, hanem a külföldi régészeti intézetekkel és múzeumokkal is. Botanikus múzeumunk és kertünk az egyetemi növénytani intézetekkel kapcsolatban a részökre megvásárolt, nagy jövőt ígérő új telkén és munkába vett építkezés után fog alkalmat találni, hogy évek hosszú sora óta folytatott rendszeres tevékenysége eredményeit példásan és szemléltetve mutassa be. Allattárunkban az újonnan föllállított ökológiai csoportok nemcsak meglepők, hanem követezők is, különben egy budapesti tanszerkészítő nem kért volna engedélyt azoknak saját költségén való kópiáira. Ásványtárunk gyűjtése és föllállítása, daczára elhelyezése kényelmetlen és anyaga zsúfolt voltának, mint általánosan ismeretes, szigorú rendszerességével és gazdagságával méltán egyike legkiválóbb hazai gyűjteményeinknek.

Egyesületünk súlya kétségtelenül a múzeumra esik. Ebben a megállapításban, előre jelzem, nyoma sincs a vetélkedésnek, először, mert a kérdés körül megindult vita már úgyis lezárult, másodsor, mert úgy kifelé, mint vagyoni leltárunkban a gyűjtemények értéke és jelentősége vitán felül áll. Különben is az új alakuláskor tisztázott elvek alapján folyó munkásságunknak összeható eredményei kölcsönösen illetik az Egyesületnek minden szervét és tevékenységének minden irányát. Viszont minden elismerés és támogatás, melyben az Egyesület részesült, valamely szervének hatásában leli magyarázatát és alapját. Az új alakulásnak éppen az az érdeme és messzire ható jelentősége, hogy magát az Egyesületet erősítette meg, mondhatnám, hogy fölszabadította a szokás nyúge, téves elméletek köteléke és a vis inertiae hatása alól. Mi más ez, ha nem a Mikó és társai szeme előtt lebegő eszmény megvalósítása, melyben a munkára érett szervezetnek egymást kötő és oldó szervei szabályos munkában végezhetik közös célra törekvő közös munkájukat.

Ily értelemben s mai viszonyaink szerint így értendő, hogy egyesületünk súlya főként múzeumán van. Így érti s fogja föl a közönség is, melyért élünk és dolgozunk, az állam is, melynek egyik elsőrangú föladatát végezzük. A közönség a látható valóságot, a szemléltető és művelő gyűjteményeket látja és jobban látja, a kormány pedig ezt a rendszerében teljesen kialakult szervezetet jobban meg tudja érteni és elért eredményei alapján nagyobb bizalommal fordulhat feléje.

Ennek tulajdonítható, hogy míg a gyűjtemények tudományos szükségleteire engedélyezett állami segély az elmúlt évben 45.400 koronára rúgott, az irodalmi és tudományos, valamint a társadalmi munkásság segélyezésére szánt javadalom igen alacsony volt és a fennálló szükséglet keretei megállapítására sem volt elég. Egyesületünk azonban tevékenységében oly megbízható és intézményeiben már annyira fejlesztett szerve és középpontja a nemzeti közmű-

velődésnek, hogy méltán hivatkozhatik azokra a sikerekre, melyeket múzeumi, tudományos és társadalmi téren elért. Eredményei pedig teljes biztosítékul szolgálnak arra, hogy az arra hivatott tényezők támogatása mellett, nemcsak gyűjteményeivel, hanem más irányú közművelődési tevékenységével is eredményes munkát végezhet. S nem jóslat vagy ígéretként hangzik e mondás. Logikai következménye az Egyesület új szellemének.

Még nincs tíz éve annak, hogy gyűjteményeink megmozdultak, sem annak, hogy állami segítyben részesülnek, sem annak, hogy az elhelyezésükre szolgáló építkezés megindult, mégis e rövid idő alatt is, könyvtárunk és állattárunk híre végigjutott a kontinensen (ítthon nem is ért rá megpihenni), három másik gyűjteményünk fejlődése föltétlenül kívánja otthonuk megépítését. Ha szervezetünk ily rövid időn belül múzeumi téren mérőföldes csizmával tudott előremenni: irodalmi és tudományos föladatait is szükség szerint meg fogja oldani, a mint arra képesítik.

Túl vagyunk mi már a múzeum fölfogásának ama kezdetleges stádiumán, a mely, ha elméletben nem is, de gyakorlatban még sok helyen dívik, hogy a múzeum holt kincsek gyűjtő és megőrző helye. Az Egyetemmel való kapcsolatunk magában is erős ösztökéje lenne tudományos törekvésünknek és annak, hogy múzeumunkat az élni és dolgozni akaró művelődési törekvések középpontjává tegyük. Helyzetünk is megköveteli, hogy a múzeum egyes gyűjteményeiben és gyűjteményeivel a nemzeti tudomány és közműveltség szolgálatában álljon. Hagyományaink azonban kötelezőleg parancsolják, hogy ne csak gyűjtsük, hanem értéksítsük is mindazt a nemzeti kincset, melyet elődeink nemes buzgalma és kortársaink bízó áldozatkészsége kezünk alá adott.

A gondjainkra bízott nemzeti vagyonnak anyagi és erkölcsi értékét (történelmi hagyományaink igaz ápolásán és becsületes megtartásán kívül) abban kell keresni, hogy a mi benne becses és tanulságos, taníthasson, művelhessen, lelkesíthessen mindenhol és mindenkor. Tehát gyűjteményeink elhelyezésében és föllállításában a legjobb szemléltető anyagot, ismertetésében és közrebocsájtásában a legmegbízhatóbb tudományos készletet kell a köz javára közreadni. Elméletünk fejlettsége, az Egyetemmel való kapcsolat logikája, hagyományaink teljessége hármias parancscsal szorítanak arra, hogy az alapítóknak gyönyörűen megvalósult álma: a múzeum, a hozzáfűzött reménységet: a tudomány művelését, a honismeret terjesztését is megvalósítsa. E gondolatok magyarázzák, hogy az érem- és régiségtár példájára a három természettudományi tár önálló tudományos organum fundálására törekszik. A szakosztályi folyóirat javadalmának háromfelé osztása útján nyert összegek nem fődözik a fölmerült szükségletet, de elegendők a keretek megvonására. Az „Erdélyi Múzeum“-nak egyetemes tudományos szemlévé való átalakítása nyílt kérdéssé van téve s ennek megoldásával a könyvtári osztály organumára is sor kerül.

E kérdéseknek lehető rendezésével azonban még más feladatok is várnak ránk. Gyűjteményeink leíró és tudományos kata-

lógusai gondjában Egyetemünk is osztozik s így reményünk lehet arra, hogy azokat az általa kezelt közvagyon nyilvántartására, szerződésünk alapján, el fogja készíttetni. Tudományos föladataink között első sorban anyagunknak szakszerű közzététele áll. Tudományos irodalmunk mai állapotával szorosban összefügg tudományos gyűjteményeink zárkozottsága. Senki sem tudja, hogy hol mit találhat s mi honnan van kiadva vagy közzétéve. Szakembereink csak elperegrinálhatnak az országnak valamennyi gyűjteményében, de hogy hasson a hét lakattal őrzött irodalmi és művészeti kincs szélesebb körben akár a tudomány, akár a műveltség javára?

E gondolatok Egyesületünk körében sokszor elhangzottak, a nyilvánosság elé és ily határozott formában azonban most kerülnek legelőször. Az Egyesület jubiláris emlékkönyve, néhai alapítónk irodalmi hagyatékának kiadása, a sajtó alatt lévő Újfalvy-kötet, emlékiróink új sorozatának tervezett kiadása s már megjelent eddigi kiadványaink a multa, ily irányú terveink a jövőre vonatkoznak. Amazok nemcsak fenti állításunk tanui, hanem egyben biztos alapjai is jövőendő fejlődésünknek. Mi természetesebb, minthogy e munkát Erdély területén nekünk kell elvégeznünk; s még természetesebb, hogy ebben az állam támogatását várjuk. Valóban itt van már az ideje annak, hogy ezt az igényt nyíltan bejelentjük, nem azért, mintha meguntuk volna a Hamupipőke szerepét, hanem, mert nálunknál kedvezőbb helyzetben lévők kisebb munkáért is nagyobb és állandóbb támogatásban részesülnek.

E gondolatok, a viszonyoknak ily mérlegelése s a szükségnek ajtónkon való kopogtatása ösztönöztek arra, hogy tudományos és irodalmi munkásságunk hathatósabb segítyezésért az elmúlt év folyamán lépéseket is tettünk.

Ha az elmúlt esztendőek folyása meg nem tanított volna arra, hogy az Erdélyi Múzeum tiz rövid esztendő alatt egyetemi városunkban mivé fejlődött: ha elért eredményeink ki nem léptek volna szűkebb hazánk határain túl a nagyvilágba, ha összeköttetéseink nem eszméltettek volna arra, hogy a hazai és idegen kulturális intézmények sorában bizvást megállhatunk: volna-e jogunk merészebb pillantást vetni a jövőbe, nem lenne-e csupán káprázat, a mi után indulunk? Kérdések, melyek nem elméleten fordulnak meg, hanem azon, hogy az Erdélyi Múzeumot mi magunk el ne hagyjuk, társadalmunk el ne ejtse s közoktatásunk felelős intézői saját tapasztalásukból ismerjenek meg bennünket. Nemzeti társadalmunk ilyen szervének megismerése megér egy kis fáradságot. Erre igen előkelő fejedelmi vendégünk tanított meg bennünket, Lipót Salvator királyi herczeg öfensége, ki májusi látogatása alkalmával az Erdélyi Múzeumról a legnagyobb elismeréssel volt kegyes megemlékezni.

Kolozsvár, 1913. januáriu 9-én

Az Erdélyi Múzeum Egyesület
névében

Erdélyi Pál

főtitkár.